

Paniyumu - Umubare wa Gatano

Abajura bo mu Bwoko Bwawe: Gushyirwa Hejuru kwa Roma n'Ugukubitwa Kwayo mu Buhanuzi

Jeff Pippenger
2025-03-05

Igitabo cya Daniyeli gitambutsa imbere yacu inkuru y'ubuhanuzi itangaje, gikomatanya ihame ryo gusubiramo no kwagura rinyura mu iyerekwa ryacyo ryose, uhereye ku gishushanyo gikozwe mu byuma byo mu gice cya 2 kugeza ku ntambara z'abami zisobanuwe mu buryo burambuye mu gice cya 11. Muri uru rwego, havuka gihamya ikomeye iti: Intambara ya Actium mu wa 31 mbere ya Kristo, yasozwaga no kugwa kwa Egiputa mu wa 30 mbere ya Kristo, ihagaze nk'isohozwa rikomeye rya Daniyeli 11:25, 26, iranga itangira ry'ubutegetsu bw'ikirenga bwa Roma ya gipagani bwamaze imyaka 360.

Daniyeli 11 itangira ivuga izamuka n'ihanuka by'ubwami byakurikiye urupfu rwa Aleksanderi Mukuru mu mwaka wa 323 mbere ya Kristo. Nyamara, ku murongo wa 14, habaho ihinduka. Ahagana mu mwaka wa 200 mbere ya Kristo, igihe Antiyokusi wa III (Magnus) yiteguraga Intambara ya Panium ngo arwane na Pitolomayo wa V wari umwami ukiri umwana, Roma yaratabaye, itari nk'urebera gusa, ahubwo nk'"abanyazi bo mu bwoko bwawe." Kubera guhangayikishwa no kurinda isoko ry'ingano za Egiputa mu mvururu z'Abagiriki b'Aheleni, Roma yagaragaje ububasha bwayo mu gihe cy'Intambara ya Kabiri ya Makedoniya (200–197 mbere ya Kristo), itegura urubuga rw'uruhare rwayo rwa gihanuzi.

Ubutegetsu bw'i Roma ku Bayuda

Nidukomeze kugera mu mwaka wa 63 mbere ya Kristo, maze umurongo wa 16 usohore igihe Pompeyo yigaruriraga Yerusalemu, akinjira Ahera Cyane maze agahamya ubutegetsu bw'Abaroma ku "gihugu cy'ikuzo." Kuva aho, umurongo wa 17 kugeza ku wa 22 ikurikirana urutonde rw'abategetsu b'Abaroma: ibitero bya Pompeyo mu Burasirazuba, ibyo Yuliyo Sezari yigaruriye n'iyicwa rye mu mwaka wa 44 mbere ya Kristo, ingoma ya Sezari Awugusito yo gukusanya imisoro (ivugwa muri Luka 2:1) yarangiye mu mwaka wa 14 nyuma ya Kristo, na Tiberiyo wari uyoboye igihe Kristo yabambwaga ku musaraba mu mwaka wa 31 nyuma ya Kristo, ubwo "igikomangoma cy'isezerano" cyavunagurwaga. Umurongo w'ubuhanuzi uva kuri Pompeyo i Yerusalemu ukagera kuri Tito i Yerusalemu mu mwaka wa 70 nyuma ya Kristo, werekana umurongo w'ubutegetsu bw'Abaroma ku bwoko bw'Imana.

Gutangirira ku mwanditsi mukuru w'ingabo z'Abaroma wahumanije urusengeru kugeza ku iherezo ubwo undi mwanditsi mukuru w'ingabo z'Abaroma yarusenyeraga, bitanga ikimenyetso cya Alufa na Omega. Gutangirira ku guhumanya no kurangirira ku kurimbura, uwo murongo w'amateka unakubiyemo guhumanywa no kurimbura by'Uwo wavuze ibyerekeye ubwe ati: "Nimusenye uru rusengeru, nanjye nzarwubaka mu minsi itatu." Ukuri kugizwe n'inyuguti ya mbere, iya cumi na gatatu, n'iya nyuma y'inyuguti z'Igiheburayo, kandi umurongo utangirana na Pompeyo

ukarangirana na Tito urimo no kurimburwa kw'urusengero rwagati, kugereranywa n'umugaraba wo hagati mu misaraba itatu, yashyizweho rwagati mu cyumweru Kristo yaje gukomeza isezerano. Umurongo wa cumi na gatandatu kugeza kuri makumyabiri na kabiri ugereranya umurongo w'ubuhanuzi witwaje ikimenyetso cy'ukuri. Hari imirongo mike y'ingenzi y'ubuhanuzi iri mu mateka ahagarariwe n'iyi mirongo, ariko insanganyamatsiko nyamukuru y'uwo murongo ni ubutegetsi bw'Abaroma ku Bayuda.

Amashyirahamwe n'Amasezerano

Umurongo wa 23 “wongerana kandi ugura ibisobanuro” usubira inyuma ukageza ku wa 161–158 mbere ya Kristo, igihe Abayahudi bayobowe na Yuda Makabeyo bagiranye isezerano na Roma (1 Maccabees 8). Ibi bishyira mu mucyo uburyo bwihariye bwa Roma bwo kubaka ubwami bwayo—kunesha binyuze mu masezerano no mu bufatanye, uburyo butandukanye n'ubw'abayibanjirije. Umurongo wa 24 usoma iki cyiciro, uvuga ko Roma “izategura imigambi yayo ivuye ku birindiro bikomeye, ndetse kugeza igihe runaka.”

Kandi nyuma y'isezerano azagirana na we, azakora iby'uburiganya; kuko azatera, kandi azakomera afite abantu bake. Azinjira mu mahoro ndetse no mu hantu hanzewe cyane h'intara; kandi azakora ibyo ba sekuru batigeze bakora, ndetse na ba sekuruza babo; azabagabanyiriza iminyago, n'ibyo banyaze, n'ubutunzi: koko azacura imigambi ye yo kurwanya ibihome bikomeye, ariko kugeza igihe runaka. Daniyeli 11:23, 24.

Mu Gihe Kigenwe

Ijambo ryahinduwemo ngo “kurwanya” rishobora no kumvikana nk'ijambo “rivuye”. Roma iteganya imigambi yayo “ivuye” aho. Ijambo “rivuye” riri muri uwo murongo ryerekeza ku mujyi wa Roma, umutima wa politiki n'uwa gisirikare w'ubwami, nk'ishingiro ry'ingamba zabwo. Iyo “gihe” mu buryo bw'ubuhanuzi ni imyaka 360, gitangira igihe Misiri igwa mu mwaka wa 30 Mbere ya Kristo nyuma ya Actium, kandi kitarangira mu mwaka wa 330 igihe Constantine aretse Roma akajya i Constantinople.

Umurongo wa 25 n'uwa 26 werekeza by'umwihariko kuri Actium ubwaho.

Kandi azakangura imbaraga ze n'ubutwari bwe ngo atere umwami w'ikusi, afite ingabo nyinshi cyane; na wa mwami w'ikusi azabyurirwa kujya ku rugamba afite ingabo nyinshi cyane kandi zikomeye; ariko ntazahagarara, kuko bazamucurira imigambi yo kumurwanya. Ni ukuri, abarya ku mugabane w'ibyokurya bye bazamurimbura, kandi ingabo ze zizasesekeka; kandi benshi bazagwa bishwe. Daniyeli 11:25, 26.

Mu mwaka wa 31 mbere ya Kristo, Oktaviyani, wari uhagarariye Roma nk'“umwami wo mu majyaruguru,” yakoranyije ingabo ze ngo atere Egiputa ya Kileyopatira, “umwami wo mu majyepfo,” mu rugamba rukomeye rwo mu mazi. “Ingabo” za Antoni na Kileyopatira “zikomeye kandi ari nyinshi cyane” zacogoye integere, zitsindwa n'“amayeri” yo mu rwego rw'ingamba (amayeri ya Agiripa) hamwe n'ubugambanyi—guta Antoni kwa bamwe mu bo bari bafatanyije no guhunga kwa Kileyopatira ava ku rugamba rutarangiye. Mu mwaka wa 30 mbere ya Kristo, Egiputa yahindutse intara ya Roma, bityo itangiza ubutegetsi bwa Roma ya gipagani butaragiraga

ubugerwa. Iki gihe cy'imyaka 360, kuva mu wa 30 mbere ya Kristo kugeza mu wa 330, gihuye n'ikirenga cya Roma gishingiye ku gihome cyayo cy'umwimerere, kugeza aho kwimura kwa Konisitantini "kwagihanuye hasi," nk'uko Daniyeli 8:11 abivuga.

Ni ukuri, yishyize hejuru ageza no ku Mutware w'ingabo, kandi ku bwe igitambo gihoraho gikurwaho, maze ahasengerwaga ahera hahindurwa umusaka. Daniyeli 8:11.

Igihe Constantine yasimbuzaga umujyi wa Roma umujyi wa Constantinople, yasize icyuho cy'ubutegetsi mu mujyi wa Roma, gifunguye kugira ngo kiliziya ya papa yegukane intebe y'ubutware igereranywa n'umujyi wa Roma. icyo gikorwa cyasohoje umurongo wa kabiri wo mu Ibyahishuwe igice cya cumi na gatatu.

Nuko ya nyamaswa nabonye yari imeze nk'ingwe, ibirenge byayo bisa n'iby'idubu, kandi akanwa kayo kameze nk'akanwa k'intare; maze ikiyoka giha iyo nyamaswa imbaraga zacyo, n'intebe yacyo y'ubwami, n'ubutware bukomeye. Ibyahishuwe 13:2.

Muri Daniyeli 8, amagambo abiri atandukanye y'Igiheburayo, yose ahindurwamo "Ahera," atandukanya inkuru y'Ahera mu gitabo cya Daniyeli. Igitabo cya Daniyeli kigaragaza intambara iri hagati ya Kristo na Satani nk'uko ishushanywa n'ababahagarariye ku isi, ari bo aba Kristo n'aba Satani. Babuloni, umuhagarariye Satani ku isi, itsinda Yerusalemu mu itangiriro rya Daniyeli, kandi Yerusalemu igatsinda Babuloni ku murongo wa mirongo ine n'itanu w'igice cya cumi na kimwe. Ubwami buhagarariwe n'umujyi wa Yerusalemu n'umujyi wa Babuloni ni "Ahera h'imbaraga." Imijyi ya Babuloni na Yerusalemu yombi ni Ahera h'imbaraga, kandi yombi ifite insengero zayo bwite muri uwo mujyi. Urusengero rwa Pantheon ruri mu mujyi wa Roma, kandi urusengero rwo muri Yerusalemu ni rwo rugereranywa narwo muri iyo nkuru y'ubuhanuzi. Babuloni n'umujyi wa Roma ni ibihimbano bya Yerusalemu.

Muri Daniyeli 8, amagambo abiri y'Igiheburayo ni "miqdash" mu murongo wa 11, aho ihembe rito (Roma y'abapagani) rihirika "ahantu h'uruturo rwayo rwera" (umujyi wa Roma), igihe Konstantini yimukira ahandi mu wa 330. Irindi jambo ni "qodesh" mu mirongo ya 13, 14, aho uruturo rwera rw'Imana rutegereje kwezwa nyuma y'iminsi 2300. Nubwo ayo magambo yombi ahindurwa ngo uruturo rwera, "miqdash" rishobora guhagararira igihome cy'Imana cyangwa igihome cy'abapagani, naho "qodesh" muri Bibiliya rikoresha gusa guhagararira uruturo rwera rw'Imana.

Muri Daniyeli 11:31, "aheranda h'imbaraga" (umujyi wa Roma) harahumanywa ubwo Abanyabbaribari n'Abavandali bazanaga intambara mu mujyi wa Roma. "Amaboko" avugwa muri uwo murongo yatangiranye na Clovis mu 496 kandi akomeza kugeza ubwo Roma ya gikipapa yazamukaga mu buryo bwuzuye mu 538, igihe Ab'Ostrogoti birukanwaga muri uwo mujyi.

Umurongo w'ubuhanuzi utangiriye i Actium urakomeza ukarenga umwaka wa 330. "Amato ya Chittim" yo mu murongo wa 30 agaragaza Abavandali bayobowe na Genseric, basahuye i Roma mu mwaka wa 455, bikaba ikimenyetso cy'ugusenyuka kwa Roma y'Iburengerazuba. Hanyuma Roma ya Gipapa irahaguruka, itegeka kuva mu 538 kugeza mu 1798; imyaka 1260 yose, kugeza igihe Jenerali Berthier wa Napoleon yatanze "igikomere cyica" afashe Piyo wa VI. Imyaka 360 ya Roma y'abapagani, kuva mu 30 mbere ya Kristo kugeza mu 330, ihura n'imyaka 1260 ya Roma ya

Gipapa, buri gihe itangira igihe inzitizi ya gatatu (Egiputa, Abostrogoti) ikuweho.

“Umwami wo mu majyaruguru” wa none agaragara mu murongo wa 40. Mu 1989, ubupapa, bwifatanyije rwihishwa na Leta Zunze Ubumwe za Amerika za Reagan (zishushanywa n’amagare, amato, n’abagendera ku mafarashi), buhirika URSS, ari wo “mwami wo mu majyepfo” (ukutemera Imana/Ubukomunisiti). Umurongo wa 41 werekana ubupapa butsinda “igihugu cy’ikuzo”—bugahindura Amerika y’Abaporotesitanti ikaba Amerika Gatolika—mu gihe imirongo ya 42 n’uwa 43 igaragaza Umuryango w’Abibumbye ugereranywa na Egiputa wemera kugengwa n’ubumwe bw’impande eshatu bugizwe n’Umuryango w’Abibumbye (ikiyoka), Vatikani (inyamaswa), na Leta Zunze Ubumwe za Amerika (umuhanuzi w’ibinyoma), buyobora isi ku Harumagedoni. Umurongo wa 45 uhanura iherezo ry’ubu butware, “nta wo kubutabara,” igikomere cyabwo kigakira mu murongo wa mirongo ine n’umwe, ariko iherezo ryabwo rikaba ryararangije gushyirwaho ikimenyetso mu murongo wa mirongo ine n’itanu.

Akityumu mu mwaka wa 31 mbere ya Kristo ni yo yibandwaho mu mirongo ya 25 na 26, itangiza ingoma y’i Roma y’imyaka 360 ivuye ku buturo bwayo bwera-nzitiro. Umurongo wa cumi na kane ufashwe nk’igisobanuro cyitonderwa, inkuru y’i Roma ya gipagani kuva ku murongo wa cumi na gatandatu kugeza ku ihindukira rijya ku Roma ya gipapa mu murongo wa mirongo itatu n’umwe ni wo murongo wuzuye wa Roma ya gipagani. Uwo murongo ugabanyijemo ibice bitatu. Umurongo wa cumi na gatandatu kugeza ku wa makumyabiri na kabiri ni umurongo w’ubutegetsi bw’ikirenga bw’i Roma ku Bisirayeli ba kera. Umurongo wa makumyabiri na gatatu n’uwa makumyabiri na kane ugaragaza uwo murimo wo kubaka ubwami Roma yakoresheje igihe yanesheje binyuze mu mahuriro no mu masezerano, ifatanyije n’imbaraga za gisirikare. Umurongo wa makumyabiri na kane kugeza ku mvugo ya nyuma yo mu murongo wa mirongo itatu n’umwe ni umurongo w’ibice bibiri ugereranya igihe Roma yishyize hejuru, hagakurikiraho kugwa kwayo.

“Igihe cyagenwe” ni iherezo ry’imyaka 360 mu mwaka wa 330. Umurongo wa makumyabiri na karindwi kugeza ku nteruro ya nyuma y’umurongo wa mirongo itatu n’umwe, igaragaza igihe ububasha bwa gipapa, bugeranywa n’ikizira giteza ubuhana, bwashyizwe ku ntebe y’ubwami mu wa 538, ni amateka ya Roma ya gipagani mu rwego rw’igihe cy’imyaka magana atatu na mirongo itandatu y’ubutegetsi bw’ikirenga, hanyuma hagakurikiraho imyaka magana abiri n’umunani y’ugusubira inyuma gake gake.

Nuko rero “igihe” cyo mu murongo wa makumyabiri na kane gitangirira mu mwaka wa 31 mbere ya Kristo, ubwo ubwami bw’umwami w’ikusi bwongerwaga ku ngoma y’umwami w’amajyaruguru, kandi kirangirira mu wa 330, ubwo umwami w’amajyaruguru yacikagamo ibice bibiri, iburasirazuba n’iburengerazuba. Kuva mu wa 330 kugeza mu wa 538, Roma ya gipagani igenda isenyuka buhoro buhoro. Ibimenyetso bitandukanye by’ubuhanuzi bifitanye isano n’intambwe zitandukanye z’isenyuka rya Roma ya gipagani ni byo nkingi z’ubuhanuzi zituma umwigishwa w’ubuhanuzi amenya Ijambo ry’Imana ry’ubuhanuzi. Mu isohozwa ry’umurongo wa cumi na kane wa Daniyeli igice cya cumi na kimwe, Roma ishira iyerekwa, kandi bumwe mu buryo ikora icyo kintu nyakuri ni ukubikora binyuze mu kugwa kwayo. Uwo murongo uravuga uti: “kandi n’abanyazi bo mu bwoko bwawe bazishyira hejuru kugira ngo bashyigikire iyerekwa; ariko bazagwa.”

Igihe i Roma igabweho igitero n'amato ya Kitimu, hanyuma ikagaba igitero ku majyepfo, ntibyagenze nk'uko byari bimeze mbere cyangwa nyuma yabyo, kuko uhereye aha gukomera kw'ubutegetsi bw'Abaroma ni ko kurimo kugaragazwa mu kugwa kwabwo. Impanda enye za mbere mu mpanda ndwi zo mu Ibyahishuwe ziboneka mu gice cya munani zisobanura by'umwihariko ububasha bune bukomeye amaherezo bwagejeje i Roma y'Uburengerazuba ku iherezo ryayo mu mwaka wa 476. Iyereka rishingwa igihe abagizi ba nabi bo mu bwoko bwawe bishyira hejuru maze bakagwa. Iyereka ry'ubuhanuzi rigaragazwa rishingiye ku nkingi y'ugwa kwa Roma. Roma y'Uburengerazuba ya gipagani yaguye kuva mu 330 kugeza mu 538. Roma ya gipapa yaguye mu 1798. Mu mateka y'impanda ya gatanu n'iya gatandatu, Roma y'Uburasirazuba yaguye imbere y'Abaturukiya b'Abottomani mu 1453. Uko kugwa kutatu ni igice cy'iyereka rishingwa n'abagizi ba nabi bo mu bwoko bwawe.

Umurongo uvuga uti: “kandi n'abambanyi bo mu bwoko bwawe bazishyira hejuru kugira ngo bahamye ibyerekanywe; ariko bazagwa.” Kuva mu wa 31 mbere ya Kristo kugeza mu wa 330, Roma ya gipagani “yishyize hejuru” mu butware bwayo ku isi. Kuva mu wa 330 kugeza mu wa 538, Roma ya gipagani yaraguye kugira ngo itegurire wa muntu w'icyaha kwicara mu rusengero rw'Imana, yiyamamaza ko ari Imana. Kuva mu wa 538 kugeza mu wa 1798, ububasha bwa gipapa “bwarishyize hejuru,” maze mu wa 1798 buragwa. Kuva mu wa 31 mbere ya Kristo kugeza mu wa 330, Roma y'Uburengerazuba “yishyize hejuru” ivuga ko ari yo yari ihuriro ry'ubwami bw'Abaroma, kandi kuva mu wa 330 kugeza mu wa 476 yaraguye. Mu wa 330, Konsitantino yishyize hejuru avuga ko Konsitantinopoli ari yo yari ihuriro rya Roma y'Uburasirazuba, kandi mu wa 1453 Roma y'Uburasirazuba yaraguye. Ibihe by'amashusho atandukanye ya Roma, buri kimwe gifite igihe Roma yishyira hejuru, kigakurikirwa n'igihe kigaragaza kugwa kwayo, kuko “abambanyi bo mu bwoko bwawe bazishyira hejuru kugira ngo bahamye ibyerekanywe; ariko bazagwa.”

Ijambo ry'Igiheburayo ryahinduwemo “abambuzi” rirushaho guhindurwa neza ngo “abamenagura,” kuko rihura neza kurushaho n'insobanuro y'umuzi waryo y'ibanze—yo kumenagura inzitizi cyangwa guhungabanya—aho kuba gusa “abambuzi” (bisobanura ubujura). Iryo jambo ryerekana abamena imbibi, amategeko, cyangwa amasezerano, atari abiba ibintu gusa. Mu buhanuzi bwa Bibiliya Roma ni yo imenagura, nubwo mu murongo wa cumi na kane yahinduwemo “abambuzi.” Muri Daniyeli igice cya kabiri Roma ni ubwami bw'icyuma, hanyuma no mu gice cya karindwi inyamaswa ya kane na yo ni Roma.

Nyuma y'ibyho, mbona mu byo neretswe nijoro, kandi dore inyamaswa ya kane, iteye ubwoba kandi itinya cyane, ifite imbaraga nyinshi cyane; kandi yari ifite amenyo manini y'icyuma: yariyoraga kandi ikamenagura mo ibice, maze ibisigaye ikabikandagiza ibirenge byayo: kandi yari itandukanye n'inyamaswa zose zari zarabanje kubaho mbere yayo; kandi yari ifite amahembe icumi. Daniyeli 7:7.

Igikoko cya kane—ari cyo Roma—gifite amenyo y'“icyuma,” kuko ari bwa bwami bwa kane bumwe bugaragazwa nk'icyuma mu gice cya kabiri. Mu murongo wa karindwi, igikoko cya kane cya Roma “kijanagura mo ibice,” kandi kimaze kujanagura mo ibice “kigakandagiza ibisigaye n'ibirenge byacyo.” Igikoko cya Roma ni ubwami bw'icyuma, kandi uwo mwihariko wo

kujanjagura mo ibice no gukandagiza ibisigaye ugereranya igikorwa cy'itotezwa. Itotezwa ryagejewe kuri Isirayeli ya kera ryari “ikimenyetso.”

Kandi iyo mivumo yose izakugeraho, igukurikirane, ikugereho, kugeza ubwo urimbuka; kuko utumviye ijwi ry'Uwiteka Imana yawe, ngo witondere amategeko yayo n'amateka yayo yagutegetse. Kandi izakubaho ho ikubere ikimenyetso n'igitangaza, ibe no ku rubyaro rwawe iteka ryose. Kuko utakoreye Uwiteka Imana yawe unezerewe kandi ufite umunezero mu mutima, nyamara wari ufite ibintu byose byinshi; ni cyo gituma uzakorerera abanzi bawe Uwiteka azagutereza, mu nzara no mu nyota no mu bwambure no mu kubura byose; kandi azakwambika ku ijosi ryawe ingogo y'icyuma, kugeza ubwo akurimbuye. Uwiteka azakuzanira ishyanga riturutse kure, rivuye ku mpera y'isi, ryihuta nk'uko kagoma iguruka; ishyanga ururimi warwo utazamenya; ishyanga rifite uburakari bukaze mu maso, ritazubahiriza umusaza kandi ritazagirira imbabazi ukiri muto. Gutegeka kwa Kabiri 28:45–50.

Imivumo yagejewe kuri Isirayeli ya kera bitewe n'ubwigomeke bwayo ni “ikimenyetso n'igitangaza, no ku rubyaro rwawe iteka ryose.” Iyo mivumo yagombaga kubageraho izanwe “n'ishyanga rifite uburakari mu maso.” Inyamaswa ifite amenyo y'icyuma “imenagura ibintu ikabijanagura kandi igakandagira ibisigaye” ivugwa mu gice cya karindwi na yo ni ubwami bwa kane bukomoka ku kugabanywamo ubwami bwa Alegizandere, kandi nk'uko byari bimeze kuri Mose mu Gutegeka kwa Kabiri, ubwo bwami ni ishyanga rifite ururimi Isirayeli ya kera itari gusobanukirwa. Ubwami bw'Abaroma bwo muri Daniyeli igice cya munani ni ishyanga rifite uburakari mu maso kandi ni ishyanga rivuga ururimi rutandukanye.

Kandi ubwo iyo ihemutse, maze hakaboneka enye zihagurukiye mu mwanya wayo, hazahaguruka ubwami bune bukomotse kuri iryo shyanga, ariko butari mu mbaraga ze. Kandi mu gihe cy'imperuka cy'ubwami bwabo, ubwo abagome bazaba bageze ku rugero rwuzuye rw'ibicumuro byabo, hazahaguruka umwami ufite mu maso harakaye, kandi usobanukiwe n'imvugo z'amayobera. Daniel 8:22, 23.

“Abanyazi (abamenagura) bo mu bantu bawe” bahamya iyerekwa; bishyira hejuru kandi bakagwa. Ubwami bwa kane bw'icyuma bwari Roma ya gipagani yategekaga mu buryo bw'ikirenga igihe biyishyiraga hejuru, ariko kugwa kwayo kwa nyuma kwabayeye ikimenyetso cy'ubuhanuzi gihamya iyerekwa. Ni abamenagura, kuko bahonyora ubwoko bw'Imana babinyujije mu itotezwa.

Tuzakomeza iki cyigisho mu nyandiko itaha.